

मा.राज्य माहिती आयुक्त, राज्य माहिती आयोग, विदर्भ क्षेत्र, नागपूर यांच्या समोरील
माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ च्या कलम १९(३) अंतर्गत अपील -
अपील क्रमांक ५८९/२००८

१) श्री मुरलीधर पुंडलिकराव सहारे
द्वारा श्री अशोक पातताणे, बीनाकी मंगळवारी
सिध्दार्थ विद्यालयासमोर, नागपूर - १७.

अपीलकर्ता

वि रु ध्द

२) प्रथम अपीलीय अधिकारी तथा मुख्य व्यवस्थापक
शिक्षक सहकारी बँक गांधी सागर, महाल नागपूर-४४००१८.

३) जन माहिती अधिकारी तथा शाखा व्यवस्थापक
शिक्षक सहकारी बँक, शाखा कमाल टॉकीज चौक,
नागपूर.

उत्तरवादी

(आदेश पारित दिनांक ३०.५.२००८)

नि र्ण य

अपीलकर्ता यांनी दिनांक १८.१०.२००६ रोजी राज्य माहिती आयोगाकडे माहितीचा
अधिकार अधिनियम, २००५ चे कलम, १९ (३) अन्वये द्वितीय अपील दाखल केली आहे.
सदरच्या द्वितीय अपीलाची सुनावणी आज घेण्यात आली. अपीलकर्ता व उत्तरवादी हजर आहेत.
परंतु उत्तरवादी यांचे वकील हजर नसल्यामुळे त्यांनी मुदत मागितलेली आहे. सदरच्या
प्रकरणामध्ये दिनांक १०.१०.२००७ रोजी सुनावणीस सदर अपील ठेवण्यात आले होते. परंतु
उत्तरवादी यांचे वकील श्री एन.जी. जेथा यांनी पुढील तारीख नोव्हेंबरच्या शेवटच्या आठवड्यात
देण्यात यावी अशी विनंती केली असल्यामुळे त्याप्रमाणे दिनांक २७.११.२००७ रोजी सदरचे
अपील सुनावणीस ठेवण्यात आले होते. त्यावेळेस उत्तरवादी यांनी जबाब दाखल केला होता व
त्या लेखी जबाबाचे उत्तर देण्यासाठी अपीलकर्ता यांनी मुदत मागितली होती. त्यानंतर दिनांक
१०.१२.२००७ रोजी अपीलकर्ता यांनी लेखी जबाब दाखल केला होता. पुन्हा उत्तरवादी यांचे
वकीलांनी मुदतवाढ मागितली. व आज पुन्हा अपील सुनावणीस ठेवण्यात आले असून सुध्दा
उत्तरवादी यांचे अॅडव्होकेट हजर झाले नाही किंवा खुलासा दाखल केला नाही त्या कारणास्तव
पुन्हा मुदतवाढ अर्ज सादर केला आहे. व सदरचा अर्ज हा अमान्य करण्यात येत आहे. अशा

प्रकारे प्रत्येक अपीलामध्ये मुदतवाढ देण्यात आल्यास आयोगाकडील कोणतीही अपीले निकाली निघणार नाही व प्रलंबित अपील तसेच प्रलंबित राहातील. त्यावर पुन्हा अनेक अपीलकर्ता हे आयोगाच्या कार्यालयात येवून त्यांची अपीले सुनावणीस लागत नाहीत म्हणून तक्रारी करीत असतात. याबद्दल मात्र ज्यांचे अपील सुनावणीस लागते त्यांना त्याची जाणिव नसते. उत्तरवादी यांना पुरेशी संधी दिनांक १०.१०.२००७ ते ३०.५.२००८ पर्यंत दिलेली असल्यामुळे सदरचा मुदतवाढीचा विनंती अर्ज हा नामंजूर करण्यात येत आहे.

२. अपीलकर्ता यांनी दिनांक ३.८.२००६ रोजी शाखा व्यवस्थापक तथा जन माहिती अधिकारी, शिक्षक सहकारी बँक यांचेकडे खालीलप्रमाणे माहिती मागितलेली दिसून येते.

आवश्यक माहितीचा तपशिल : " माहितीचा विषय- अर्जदाराचे वडील श्री पुंडलिकराव सिताराम सहारे यांचा दिनांक २६.३.२००६ ला मृत्यू झाला. तत्पुर्वी त्यांनी स्वतःचे नावे मुदत ठेव म्हणून दि. १२.८.२००४ ला एकुण रुपये ४२,९७२/- व दिनांक ६.१२.२००४ ला एकुण रुपये १५,९००/- आपले शाखा बँकेत जमा करून ठेवले आणि अशाप्रकारे सदरहुँ प्रमाणे रक्कम जमा करते वेळी त्यांनी नामनिर्देशित व्यक्ती म्हणून अर्जदाराचे नावे नाम निर्देशित पत्र तयार करून ठेवले. त्याचप्रमाणे मुदत ठेवी रक्कमेचे दिनांक ९.१२.२००५ ला नवीकरण तथा नुतनीकरण करतेवेळी कोणत्याही इतर व्यक्तीच्या नावे वारसदार म्हणून कागदपत्रे तयार करण्यात आले नव्हते किंवा अशाप्रकारे कागदोपत्रावर नोंद घेण्यात आली नव्हती. परंतु दिनांक १२.५.२००६ चे अर्जानुसार मुदत ठेवी रक्कमेच्या संबंधात अर्जदारानी प्रत्यक्षात कागदोपत्रांची पाहणी व तपासणी केली असता इतर अन्य व्यक्तीच्या नावानी मुदत ठेवी रक्कमेच्या कागदोपत्रावर दिनांक ११.११.२००५ ला वारसदार म्हणून नोंद घेतल्याचे अर्जदाराला आढळून आले. येणेप्रमाणे माहितीचा विषय आहे. " परंतु सदरच्या अर्जाचे अनुषंगाने अपीलकर्ता यांना कोणत्याही प्रकारची माहिती विहित मुदतीत उपलब्ध करून दिलेली दिसून येत नाही. व तसे अपीलकर्ता यांनी सुध्दा सांगितले. अपीलकर्ता यांनी दिनांक १८.९.२००६ रोजी प्रथम अपीलीय अधिकारी तथा व्यवस्थापक, शिक्षक सहकारी बँक यांचेकडे प्रथम अपील दाखल केलेले दिसून येते. प्रथम अपीलाचा सुध्दा निर्णय

दिलेला दिसून येत नाही. व त्यामुळे अपीलकर्ता यांनी राज्य माहिती आयोगाकडे द्वितीय अपील दाखल केल्याचे दिसून येते.

अपीलकर्ता यांच्या द्वितीय अपीलाच्या संदर्भामध्ये उत्तरवादी यांनी खालीलप्रमाणे खुलासा दाखल केला आहे. व सोबत सहकार आयुक्त यांचे दिनांक ८.२.२००६ चे परिपत्रक दाखल केलेले आहे.

" **Written Submission of Non Applicant Bank-** The non-applicant Bank submits its written submission as under-

- १) That as per Circular of State Commission & Registrar of Co-operative Societies Pune, dated ०८-०२-०६, which is in respect of Right to information Act, २००५. That as per said Circular the Co-operative Banks to whom no grant has been given by Government are not covered and are exempted from Right to Information Act, २००५.
- २) The non-applicant Bank is Co-operative Bank and had not taken any Government grant therefore the Bank is not covered under the Code of Right to Information Act, २००५.
- ३) That as per above said position the non applicant Bank therefore, unable to supply the information as demanded by the present applicant, which amounts to breach of circular dated ०८-०२-०६. The non applicant Bank accordingly given reply to the applicant Murlidhar Sahare on २२-०९-२००६ to his application dated १८-०९-२००६ which Bank received on २०-०९-२००६."

सदरच्या खुलासा व परिपत्रकाचे संदर्भामध्ये अपीलकर्ता यांनी दिनांक १०.१२.२००७ रोजी खुलासा दाखल केला आहे. तो खालीलप्रमाणे -

" १) माहितीचा अधिकार अधिनियम २००५ अन्वये महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार नियम २००५ चे नियम ३ नुसार माननीय श्री प्र.गो. लाबडे, शाखा व्यवस्थापक, शिक्षक सहकारी बँक, शाखा कमाल टॉकीज चौक परिसर, नागपूर-१७, यांना अर्जदारातर्फे दिनांक ३.८.२००६ ला टपालाद्वारे अर्ज सादर करण्यांत आले होते आणि सदर तारखेच्या अर्जातील परिच्छेद ३ चे उप परिच्छेद १ चे आधाराने उप परिच्छेद ३ चे मधील अनुक्रमांक १ ते ४ पर्यंतची कागदोपत्रासहित माहितीची मागणी करण्यांत आली होती. परंतु, माहितीचा अधिकार अधिनियम २००५ चे अनुषंगाने ठराविक मुदतीत कागदोपत्रासहित माहिती देण्यासंबंधात मा. गैरअर्जदार यांचे वतीने लेखीपत्राद्वारे अर्जदाराला नकारार्थी किंवा होकारार्थी अभिप्राय कळविण्यात आले नाही.

२) दिनांक ३.८.२००६ चे अर्जाबाबत कागदोपत्रासहित माहिती देण्यास मा. गैरअर्जदार इच्छुक व उत्साही नाहीत आणि त्याचप्रमाणे माहितीचा अधिकार अधिनियम २००५ चे बाबत असलेले महत्व आणि मौलिक तत्व व सिध्दांत कशाप्रकारचे आहेत याकडे मा. गैरअर्जदार यांचेकडून दुर्लक्ष आणि टाळाटाळ करण्यांत येत आहे असे अर्जदाराचे लक्षात येताच मा. श्री डी.अ.अलोनी, प्रथम अपीलीय अधिकारी तथा मुख्य व्यवस्थापक, शिक्षक सहकारी बँक, गांधीसागर, नागपूर यांना अपीलार्थी तर्फे दिनांक १८.९.२००६ ला टपालाद्वारे अपील सादर करण्यात आली. परंतु मा.श्री डी.अ. अलोणी, प्रथम अपीलीय प्राधिकारी तथा मुख्य व्यवस्थापक, शिक्षक सहकारी बँक गांधी सागर, नागपूर यांचेकडून सुध्दा दिनांक ३.८.२००६ चे अर्जाबाबत काळजीपूर्वक व दक्षतापूर्वक दखल घेण्यात आली नाही आणि दिनांक १८.९.२००६ चे प्रथम अपील संबंधात ठराविक मुदतीत कागदोपत्रासहित माहिती देण्यासंबंधात मा. प्रथम अपीलीय अधिकारी तथा मुख्य व्यवस्थापक, शिक्षक सहकारी बँक, गांधी सागर, नागपूर यांचे वतीने लेखीपत्राद्वारे अपीलार्थीला नकारार्थी किंवा होकारार्थी अभिप्राय कळविण्यात आले नाही.

३) दिनांक १८.९.२००६ चे प्रथम अपील संबंधात कागदोपत्रासहित माहिती देण्यास मा. गैरअपीलार्थी इच्छुक व उत्साही नाही आणि त्याचप्रमाणे माहितीचा अधिकार अधिनियम २००५ चे बाबत असलेले महत्व आणि मौलिक तत्व व सिध्दान्त कशा प्रकारचे आहे याकडे गैरअपीलार्थी यांचेकडून जाणूनबुजून दुर्लक्ष आणि टाळाटाळ करण्यांत येत आहे असे अपीलार्थीच्या लक्ष्यात येताच आदरणीय द्वितीय अपिलीय प्राधिकारी तथा राज्य माहिती

आयुक्त, नागपूर विभाग, नागपूर यांना टपालाद्वारे दिनांक १८.१०.२००६ ला अपिलार्थी तर्फे अपिल सादर करण्यांत आली.

४) माहितीचा अधिकार अधिनियम २००५ चे कलम ४ (१) प्रमाणे सरकारी यंत्रणे बरोबरच शैक्षणिक संस्था, सहकारी संस्था, सार्वजनिक बँक तथा अधिकोष आणि स्वयंसेवी संस्था यांना सुध्दा माहितीचा अधिकार अधिनियम २००५ चा कायदा लागू असल्यामुळे मा. गैरअर्जदार आणि मा. गैरअपिलार्थी यांचेवतीने आ. द्वितीय अपिलीय प्राधिकारी तथा राज्य माहिती आयुक्त, नागपूर यांचे समक्ष दिनांक २७.११.२००७ ला दाखल करण्यांत आलेले लेखी निवेदन माहितीचा अधिकार अधिनियम २००५ चे नुसार समर्थनीय व कायदेशीन नसून रद्द करण्यास काहीच हरकत नाही.

५) मा. गैरअर्जदार आणि गैरअपिलार्थी यांचे वतीने आ. द्वितीय अपिलीय प्राधिकारी तथा राज्य माहिती आयुक्त, नागपूर विभाग, नागपूर यांचे समक्ष दाखल करण्यांत आलेले दिनांक २७.११.२००७ चे लेखी निवेदनाच्या अनुषंगाने आ. द्वितीय अपिलीय प्राधिकारी तथा राज्य माहिती आयुक्त नागपूर विभाग, नागपूर यांचे वतीने अपिल क्रमांक ५४३/२००७ व ५४४/२००७ चे बाबत पारीत करण्यात आलेले निर्णय आदेश महत्वाचे व मोलाचे असून सदरहु आदेशाचे अनुषंगाने मा. गैरअर्जदार आणि मा. गैरअपिलार्थी यांचे दिनांक २७.११.२००० चे लेखी निवेदन रद्द करण्यास काहीच हरकत नाही.

६) सार्वजनिक संस्थाना माहितीचा अधिकार कायद्याच्या कक्षे बाहेर ठेवण्याची सवलत देवू नये अशा प्रकारचे आदेश केंद्रीय माहिती आयोगातर्फे विविध मंत्रालयांना देण्यांत आले आहे. ही बाब लक्षात घेता मा. गैरअर्जदार व गैरअपिलार्थी यांचे दिनांक २७.११.२००७ चे लेखी निवेदन माहितीच्या अधिकार कायदानुसार कायदेशीर व समर्थनीय नाही. यास्तव दिनांक २७.११.२००७ चे लेखी निवेदन रद्द करण्यास काहीच हरकत नाही.

७) अर्जदार तथा अपिलार्थी चे वतीने दिनांक ३.८.२००६ चे अर्जानुसार आणि दिनांक १८.९.२००६ चे अपिल नुसार करण्यांत आलेली मागणी माहितीचा अधिकार अधिनियम २००५ चे कलम ८ व उप कलम १ ते १० पर्यंत असलेल्या अंतर्गत तरतुदीच्या कक्षेत येत असलेली बाब नाही त्यामुळे कागदोपत्रासहीत माहिती उपलब्ध करून देण्यास काहीच हरकत नाही.

करीता, आदरणीय द्वितीय अपिलीय प्राधिकारी तथा राज्य माहिती आयुक्त, नागपूर विभाग, नागपूर यांना सदर लिखित युक्तीवादाच्या टिप्पणीद्वारे अर्जदार तथा अपिलार्थी तर्फे नम्रतापूर्वक निवेदन करण्यांत येत आहे की, दिनांक ३.८.२००६ चे अर्जानुसार कागदोपत्रासहीत माहिती उपलब्ध करून देण्यास माननीय गैरअर्जदार आणि मा. गैरअपिलार्थी यांना बाध्य करण्यांत यावे. तसेच माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ या कायद्याचे संरक्षण आणि पालन करण्याचे दृष्टीने सदरहुं कायद्याचे अंतर्गत तरतुदीनुसार मा. गैरअर्जदार व मा. गैरअपिलार्थी यांचे विरुद्ध दंडात्मक कारवाई करण्यांत यावी, अशी अर्जदार अपिलार्थी आदरणीय द्वितीय अपिलीय प्राधिकारी तथा राज्य माहिती आयुक्त, नागपूर विभाग, नागपूर यांना नम्र प्रार्थना आहे. "

उत्तरवादी यांचे तर्फे जो खुलासा दाखल करण्यात आलेला आहे त्या खुलाशा मध्ये सहकार आयुक्त व निबंधक सहकारी संस्था महाराष्ट्र राज्य यांचे दिनांक ८.२.२००६ च्या परिपत्रकाचा उल्लेख करण्यात आला आहे. सदरच्या परिपत्रकाचे अवलोकन केले असता माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ च्या तरतुदीच्या अनुषंगाने "शासकिय प्राधिकरण" या व्याख्येमध्ये समावेध होणा-या सहकारी संस्था साठी सुधारित आदेश निर्गमित करण्यात येत आहे. सदरच्या सुधारित आदेशामध्ये शासकिय प्राधिकरण या संज्ञेची व्याख्या दिलेली आहे. परंतु, शासकिय या शब्दाच्या ऐवजी सार्वजनिक प्राधिकरण अशी व्याख्या अधिनियमात दिलेली आहे. व त्या सार्वजनिक प्राधिकरणाच्या व्याख्येच्या अनुषंगाने सहकारी पत संस्था व नागरी सहकारी बँकाना शासनाकडून कोणत्याही प्रकारचे वित्तीय सहाय्य प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष देण्यात येत नसल्यामुळे हा नियम लागू होत नाही असे त्या परिपत्रकात म्हटले आहे. व त्यामुळे सदरचे परिपत्रकाचा आधार घेवून उत्तरवादी यांनी सदरचा अधिनियम हा शिक्षक सहकारी बँक मर्या. यास लागू होत नाही असे खुलाशात म्हटले आहे. पुन्हा उत्तरवादी यांनी बँक ही सहकारी बँक असून शासनाकडून कोणत्याही प्रकारचा निधी किंवा मदत घेत नाही असेही त्यांनी म्हटलेले आहे. व त्यामुळेच सदरची बँक ही शासकिय प्राधिकरण नसून कोणत्याही प्रकारची माहिती उपलब्ध करून देवू शकत नाही अन्यथा दिनांक ८.२.२००६ च्या परिपत्रकाचे उल्लंघन

होईल,असे त्यांनी म्हटले आहे.व तशा प्रकारचे उत्तर अपीलकर्ता यांना दिनांक २२.९.२००६ रोजी देण्यात आलेले आहे.

अपीलकर्ता यांनी वर नमूद केल्याप्रमाणे जो खुलासा सादर केलेला आहे त्यात अपीलकर्ता यांना लेखी होकारार्थी किंवा नकारार्थी अभिप्राय कळविण्यात आलेले नाही असे त्यांचे म्हणणे आहे. अपीलकर्ता यांनी त्यांच्या खुलाशातील परिच्छेद ४ मध्ये अधिनियमाचे कलम ४ (१) प्रमाणे सरकारी यंत्रणा,शैक्षणिक संस्था, सहकारी संस्था, सार्वजनिक बँका यांना सुध्दा माहितीचा अधिकार अधिनियम लागू असल्यामुळे गैर अर्जदार यांचे वतीने द्वितीय अपीलात दिनांक २७.११.२००७ ला दाखल करण्यात आलेल्या लेखी निवेदन समर्थनिय व कायदेशिर असून रद्द करण्यास काहीच हरकत नाही असे,म्हटलेले आहे. अधिनियमाचे कलम ४ (१) प्रमाणे कोणत्याही संस्थेचा उल्लेख त्यात केलेला नाही. त्यात पुन्हा अपील क्रमांक ५४३/०७ व ५४४/०७ मध्ये आयोगाने दिलेल्या निर्णयाचे उदाहरण दिलेले आहे. तसेच अपीलकर्ता यांनी मागितलेली माहिती ही अधिनियमाच्या कलम ८ उपकलम (१) ते (१०) प्रमाणे असलेल्या अंतर्गत तरतुदींच्या कक्षेत येत असलेली बाब नाही. त्यामुळे कागदपत्रासहीत माहिती उपलब्ध करुन देण्यास काहीच हरकत नाही अशी विनंती केली आहे.

अपीलकर्ता व उत्तरवादी यांनी दाखल केलेल्या खुलाशांचा विचार केला असता माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ च्या तरतुदींच्या अनुषंगाने सहकार आयुक्त तथा निबंधक सहकारी संस्था यांनी जे परिपत्रक काढलेले आहे त्याला अधिनियमाच्या तरतूदी मध्ये कोणत्याही प्रकारचा अधिकार नसताना काढलेले आहे ते त्यांचे मत असू शकते. माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ चे कलम २ (ज) अन्वये सार्वजनिक प्राधिकरण या संज्ञेची व्याख्या देण्यात आलेली आहे. "सार्वजनिक प्राधिकरण" याचा अर्थ (क) संविधानाद्वारे किंवा त्यानुसार; (ख) संसदेने तयार केलेल्या कोणत्याही अन्य कायद्याद्वारे; (ग) राज्य विधान मंडळाने तयार केलेल्या अन्य कायद्याद्वारे; (घ) समूचित शासनाने काढलेल्या आदेश, सूचना द्वारे किंवा अध्यादेशा द्वारे स्थापन करण्यात आलेला किंवा गठीत करण्यात आलेले कोणतेही प्राधिकरण किंवा निकाय किंवा स्वायत्त संस्था असा आहे व त्यात, (एक) समूचित शासनाची मालकी असलेले, त्याचे नियंत्रण असलेले किंवा त्यांच्याकडून निधीद्वारे ज्याला प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्षपणे

मोठ्या प्रमाणात वित्तीय पुरवठा केला जातो अशी निकाय (दोन) समूचित शासनाकडून निधीद्वारे त्यांना प्रत्यक्षपणे किंवा अप्रत्यक्षपणे मोठ्या प्रमाणात वित्तीय पुरवठा केला जातो अशी अशासकिय संघटना याचा समावेश आहे. अशा प्रकारची व्याख्या आहे. सदरच्या व्याख्येमध्ये अनेक पर्याय दिलेले आहेत व त्यापैकी एका पर्यायी निकषाशी जरी एखादे प्राधिकरण असले तर त्या प्राधिकरणाचा त्या व्याख्येत समावेश होईल. या प्रत्येक पर्यायाच्या निकषाबरोबर सहकारी संस्थेच्या संदर्भामध्ये तपासणी करणे आवश्यक आहे. कोणतीही सहकारी संस्था ही महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० च्या तरतूदीप्रमाणे पंजीबद्ध करण्यात येते व महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० हा राज्य विधान मंडळाने तयार केलेला कायदा आहे. व त्यामुळे कोणत्याही प्रकारची सहकारी संस्था ही सार्वजनिक प्राधिकरण या व्याख्येतील राज्य विधान मंडळाने तयार केलेल्या कोणत्याही कायद्याद्वारे असल्यामुळे सदरचा अधिनियम सहकारी बँकाना सुध्दा लागू होतो. एखादी सहकारी संस्था स्थापन करावयाची असल्यास महाराष्ट्र सहकार संस्था अधिनियम, १९६० मध्ये त्याकरीता तरतूदी करून निकष दिलेले आहेत. व त्या निकषाच्या प्रमाणेच सहकारी संस्था ही सहकार आयुक्तांकडे पंजीबद्ध करणे आवश्यक ठरते. सहकार खात्याने सहकारी संस्था स्थापन करण्यास मान्यता दिल्यानंतरच ती संस्था स्थापन करता येते. त्यामध्ये सहकारी संस्थेमध्ये जे सभासद असतात त्या सभासदाचे भाग भांडवल असते. सहकारी संस्था ही सहकारी बँक असेल तर सभासदाच्या भाग भांडवलावरच ती स्थापन होते. त्यानंतर त्या बँकेचे कामकाज हे त्या बँकेमध्ये जे ठेवीदार ठेव ठेवतात त्या ठेवीदाराच्या रकमेच्या निधीवरच संपूर्ण व्यवहार होत असतात.. त्यामुळे सभासद व ठेवीदार याचा अर्थ हा सर्व जनतेचा निधी असतो. सार्वजनिक निधी हा कोणत्याही एका व्यक्तीचा निधी नसतो किंवा फक्त संचालक मंडळाचा निधी नसतो. व म्हणूनच सार्वजनिक निधीचे संरक्षण करण्याच्या दृष्टीने शासनाचे सहकारी बँकेवर नियंत्रण असते. सहकारी बँकेस अधिनियमाच्या तरतूदीप्रमाणे दर वर्षी सर्वसाधारण सभा घेवून त्यामध्ये ऑडीट रिपोर्ट मान्य करून घ्यावा लागतो व तो ऑडीट रिपोर्ट हा सहकार खात्याकडे दाखल करावा लागतो. त्याचप्रमाणे सहकारी बँकेमध्ये जे पदाधिकारी असतात त्या पदाधिका-यांची निवडणुक सुध्दा सहकार खात्याच्या अधिका-यांच्या नियंत्रणाखाली होत असते व तशी प्रक्रिया झाली नसेल तर शासनास सदरच्या सहकारी बँकेचे

संचालक मंडळ बरखास्त करण्याचे अधिकार आहेत. बँकेमध्ये गैरव्यवहार असतील तर त्याकरीता प्रशासक नियुक्तीचे अधिकार शासनास आहे. त्यामुळे सहकारी बँकेवर संपुर्ण शासनाचे जे नियंत्रण आहे व ते शासनाचे नियंत्रण हे सार्वजनिक निधीचे संरक्षणच करीत आहे. व याचा अर्थ सार्वजनिक व्यापक हिताच्या दृष्टीने हे सर्व नियंत्रण दिसून येते. व त्यामुळे सहकारी बँक ही अधिनियमाच्या वर नमूद केलेल्या सार्वजनिक प्राधिकरण या संज्ञेच्या व्याख्येमध्ये जरी शासनाकडून निधी मिळत नसला तरी येते.

अर्थातच, माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ मध्ये माहिती उपलब्ध करून देण्यास कलम १० प्रमाणे माहितीचे पृथक्करण सुध्दा करता येते किंवा कलम ८ प्रमाणे माहिती प्रकट करण्यास अपवाद सुध्दा देण्यात आलेले आहेत. बँकाच्या संदर्भामध्ये माहिती उपलब्ध करून द्यावयाची झाल्यास प्रत्येक ठेवीदाराची माहिती ही उपलब्ध करून देता येणार नाही. कारण ठेवदीर हे बँकेकडे विश्वासाने ठेव ठेवत असतात व ती त्यांची वैयक्तिक माहिती आहे. परंतु बँकेच्या प्रशासकिय बाबीसंबंधी माहिती तसेच कर्ज थकबाकी, असेल तर त्याबाबतची माहिती उपलब्ध करून देणे हे सार्वजनिक हिताच्या दृष्टीने आवश्यक आहे. कारण कर्ज थकबाकी असेल किंवा बेकायदेशिर कर्ज मंजूर केलेले असेल तर ठेवी धोक्यात येतात व ठेवीदाराचा निधी म्हणजे सार्वजनिक निधीचा गैरवापर होतो. याचा अर्थ तशा प्रकारची माहिती उपलब्ध करून देणे हे सार्वजनिक व्यापक हिताच्या दृष्टीने आवश्यक ठरते व त्यामुळे नागरी सहकारी बँकाना सुध्दा माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ हा लागू केला पाहिजे हा निष्कर्ष काढावा लागतो. अपीलकर्ता यांनी जी माहिती मागितलेली आहे ती माहिती ही त्यांच्या वडीलांच्या ठेवीच्या नामनिर्देशन संदर्भामध्ये माहिती मागितलेली दिसून येते. अपीलकर्ता यांचे वडील हे मृत्यू पावलेले आहे असे त्यांचे अर्जावरून दिसून येते. व त्यामुळे त्यांच्या वडीलांच्या ठेवीच्या संदर्भामध्ये नामनिर्देशन कोणाचे आहे ही जर माहिती त्यांना आवश्यक वाटत असेल तर ती त्यांना उपलब्ध करून देण्यास कोणत्याही प्रकारची हरकत असु नये. तसेच वडील मृत्यू पावले नसते तर मात्र वर नमूद केल्याप्रमाणे ते ठेवीदार असल्यामुळे कोणत्याही प्रकारची माहिती उपलब्ध करून देता आली नसती. परंतु ठेवीदार मृत्यू पावल्यानंतर बँकेतील ठेव ही ठेवीदाराच्या नामनिर्देशीत व्यक्तीस किंवा वारसास परत करणे अगत्याचे असते. व अपीलकर्ता हे मृत्यू

// १० //

पावलेल्या ठेवीदाराचा मुलगा असल्यामुळे त्याबाबतची माहिती त्यांना उपलब्ध करून देणे हे वर निष्कर्ष काढल्याप्रमाणे संयुक्तिक राहिल. मात्र, उत्तरवादी यांनी अपीलकर्ता यांचे अर्जाचे संदर्भामध्ये कोणतेही उत्तर

दिलेले नसेल किंवा सदरचा कायदा लागू होत नाही असे उत्तर दिलेले असेल तर ते सुध्दा सदभावनेने सहकार आयुक्तांच्या परिपत्रकामुळे त्यांनी दिलेले असल्यामुळे त्यांना कलम २० प्रमाणे दोषी धरता येणार नाही. परंतु अपीलकर्ता यांना माहिती उपलब्ध करून देणे संयुक्तिक असल्यामुळे सदरचे अपील हे अंशतः मंजूर करण्यास पात्र आहे.

आदेश

- १) अपीलकर्ता यांचे अपील हे अंशता मंजूर करण्यात येत असून अपीलकर्ता यांच्या दिनांक ३.८.२००६ च्या अर्जाचे अनुषंगाने आवश्यक असलेली माहिती व कागदपत्रे ही अपीलकर्ता यांना हा निर्णय मिळाल्यापासून ३० दिवसांचे आंत छायांकित प्रतीच्या स्वरूपात रजिस्टर पोस्टाने विना मुल्य उपलब्ध करून देण्यात यावी.
- २) सदरच्या निर्णयाची एक प्रत अपीलकर्ता व उत्तरवादी यांना देण्यात यावी.

दिनांक ३०.५.२००८

(विलास पाटील)
राज्य माहिती आयुक्त,
राज्य माहिती आयोग, विदर्भ क्षेत्र, नागपूर